

ZASADY I BUDOWA HASŁA TWORZENIA ENCYKLOPEDII WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO (TERMIN NADSYŁANIA HASŁ 30 SIERPNIĄ)

I. OGÓLNE ZASADY TWORZENIA ENCYKLOPEDII WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Encyklopedia Województwa Śląskiego

Encyklopedia Województwa Śląskiego (zwana dalej EWoŚ) jest jednym z projektów Instytutu Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej. EWoŚ składać się będzie nie tylko z hasła, ale także z materiałów źródłowych, które mają służyć zarówno pasjonatom, jak i nauczycielom czy uczniom.

Za pomocą oprogramowania Wikimedia hasła Encyklopedii będą upowszechniane w Internecie. Współpraca ze Śląską Biblioteką Cyfrową umożliwi publikację zdigitalizowanych materiałów źródłowych. Wszystkie hasła Encyklopedii będą posiadały recenzję naukową.

Poza podstawowym zestawem hasła, Encyklopedia będzie zawierała także dwa odrębne moduły - słownik biograficzny i geograficzno-historyczny. Celem słownika jest zgromadzenie kompletnych informacji na temat zarówno wybitnych postaci, jak i lokalnych działaczy oraz osób, których losy spłotyły się z tym terenem. Zebranie rozproszonej dokumentacji, stworzenie odrębnych hasła osobowych, zaopatrzonych w dokładne wskazówki dotyczące np. spuścizny danej postaci, pozwolą na wykreowanie pierwszej kompletnej bazy nazwisk. Tak skompletowany materiał ułatwi prowadzenie badań nad historią, kulturą i tradycją regionu.

Zasięg terytorialny:

Górny Śląsk

Górny Śląsk d. pruski

Górny Śląsk d. austriacki

Małopolska

ziemia częstochowska

Zagłębie Dąbrowskie

ziemia jaworznicko-chrzanowska

Żywieccyzna

Biała Krakowska i powiat bialski

II. BUDOWA HASŁA - INFORMACJA WYDAWNICZA DLA AUTORÓW

Proces edycji i upowszechniania haseł odbywałby się według schematu: opracowanie hasła – recenzja naukowa – redakcja techniczna – edycja.

1. Hasło dzieli się według znaczenia i wartości na 3 grupy:

- A – hasła podstawowe, ich wielkość powinna być nie mniejsze niż 1 arkusz (40 tys. znaków ze spacjami)
- B – haseł głównych, ich wielkość powinna być nie mniejsza niż ½ arkusza (20 tys. znaków ze spacjami)
- C – haseł epizodycznych, których wielkość powinna być nie mniejsza ¼ arkusza (10 tys. znaków)

2. Teksty są strukturalizowane wewnątrznie według ujednoczonych części i oddawane w postaci maszynopisu i w postaci elektronicznej (standard: Word, czcionka 12, interlinia 1,5 wiersza):

- Tytuł [podawany przez wydawcę]
- Spis treści [opracowywany przez Autora]
- Ogólny opis pojęcia, bez odniesienia się do regionu-subregionu
- Zasadnicza część hasła, jego wewnętrzny podział należy do Autora, ale jest obowiązkowy w hasłach typu „A” i „B”
- Przypisy
- Bibliografia (powinna zawierać literaturę standardową na ten temat, nie tylko dzieła cytowane)
- Odniesienia do innych haseł sugerowane przez Autora, jako ważne dla uzupełnienia wiedzy
- Źródła dostępne elektronicznie (odniesienia do materiałów źródłowych, które dostępne są w postaci elektronicznej;)
- Hasło musi mieć zaznaczone w tekście na zielono sformułowania i pojęcia, które wymagają stworzenia odrębnego hasła (oznaczenie pojęcia następuje tylko wtedy, gdy pojawia się ono w tekście po raz pierwszy, jeśli jest w dalszej części powtarzane, nie zaznacza się go)
- Materiał ikonograficzny – wskazanie tej ikonografii, która wg Autora jest niezbędna;

Autor ma obowiązek przekazania dostępnej ikonografii, (300 DPI, TIF), mają być to materiały, do których autor hasła posiada prawa autorskie bądź materiały znajdujące się w domenie publicznej:

- mogą pochodzić z np. repozytoriów cyfrowych, które udostępniają materiały na wolnej licencji (np. Federacja Bibliotek Cyfrowych),

- materiały z archiwów wraz z opisem: Archiwum, zespół itp.
 - pochodzące z książek oraz prasy wydanej przed 1926 rokiem,
 - wszelkie utwory do których wygasły prawa autorskie – licząc 70 lat od śmierci autora
- Hasła niekompletne będą odsyłane do uzupełnienia przez autora

3. **Hasła mają mieć charakter naukowy** (będą podlegały recenzji naukowej w przypadku osób nie posiadających stopnia naukowego doktora habilitowanego)

Autorzy muszą dla haseł typu A posiadać co najmniej stopień naukowy, doktora, lub mieć otwarty przewód doktorski z danej dyscypliny.

Hasła typów B i C mogą zostać opracowane przez autorów legitymujących się dorobkiem naukowym w danej dziedzinie, lub specjalizujących się na poziomie lokalnym w danym zagadnieniu.

Instytut Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej w momencie podpisania umowy uzyskuje prawa do użytkowania i edycji hasła.

III. HASŁO PRZYKŁADOWE - INFORMACJA DLA AUTORÓW (propozycja)

Kulturkampf

W 1870 roku I sobór watykański ogłosił dogmat o nieomyślności papieża. Stało się to bezpośrednią przyczyną wybuchu w 1871 roku tzw. wojny o kulturę (niem. Kulturkampf) między Watykanem i państwem niemieckim. Kanclerz zjednoczonych Niemiec, **Otto Bismarck**, uznał katolików (stanowili oni wówczas około 1/3 mieszkańców Rzeszy Niemieckiej) za wrogów integracji Niemiec, zwolenników ultramontanizmu. Nie bez znaczenia pozostawała przy tym ówczesna chęć środowisk narodowo-liberalnych do laicyzacji społeczeństwa. Tak uzasadniano m.in. potrzebę rejestracji małżeństw i wprowadzenie świeckiej kontroli nad szkolnictwem. Dla katolików Kulturkampf był jednak próbą narzucenia protestanckiej, **pruskiej kultury**, silnie przesiąkniętej luteraniskim antyklerykalizmem. Odbierano ją jednocześnie jako skrajnie racjonalistyczną i materialistyczną, skąd wynikać miała jej popularność w środowisku rodzącej się niemieckiej klasy średniej, a więc na **Górnym Śląsku** przede wszystkim wśród niemieckich przedstawicieli burżuazji, urzędników i nauczycieli. Stąd już niedaleko było do identyfikacji Kulturkampfu z nacjonalistycznymi tendencjami panującymi w kręgach narodowo-liberalnych i częściowo konserwatywnych¹.

SPIS TREŚCI:

1. Ustawodawstwo
2. Konflikt narodowościowy
3. Ruch polityczny

1. Ustawodawstwo

Okres ostrego konfliktu pomiędzy **Kościółem katolickim** a państwem niemieckim na Górnym Śląsku rozpoczął się w momencie likwidacji w 1871 roku osobnego oddziału do spraw katolików w pruskim ministerstwie do spraw wyznań i przyjęcia przez parlament niemiecki zakazu wystąpień podczas kazań w sprawach politycznych i społecznych (tzw. Kanzelpragraph). Dla Górnego Śląska największe znaczenie odegrały jednak dopiero **ustawy z lat 1872-1875** wprowadzające: państwowy nadzór nad szkołami, pozbawiający proboszczów dotychczas sprawowanej przez nich funkcji kontrolnych, zakaz działalności zakonów nie zajmujących się działalnością charytatywną, w tym zakonu jezuitów, kontrolę państwową nad kształceniem duchownych w seminariach, obowiązkowe śluby cywilne w utworzonych do tego celu urzędach stanu cywilnego. W 1875 roku papież Pius IX uznał w związku z tym ustawodawstwo związane z Kulturkampfem za nieważne wzywając duchownych do nieposłuszeństwa wobec jego postanowień, co dla biskupa wrocławskiego **Henryka Förstera** oznaczało konieczność ucieczki na **austriacki Śląsk** w obawie przed aresztowaniem. Stał jednak twardo na straży autonomii Kościoła, ingerencję państwa

uważając zgodnie z konserwatywnym podejściem do religii za sprzeczną z porządkiem naturalnym. Podkreślał, że: „Przeciwko Kościołowi panuje system nieufności, zazdrości i ucisku, a po przykazaniach i prawach jeżdżą najuciążliwszym walcem ustaw światowych. Bywa on tamowany w swojej czynności, i we wszystkich jego poruszeniach czynią go zależnym od władz ziemskich; jest on prześladowany w swoich zakonach i stowarzyszeniach, jest znienawidzony w jego kapłanach, jest obdarty i bluźniony w jego najwyższej Głowie, która od lat osiemdziesięciu po czwarty raz ze swego świeckiego tronu strącony, może wkrótce nadchodzący dzień widzi, że swoje napomnienia i przepisy krwią Męczenników podpisać musi”.²

Z całą mocą Kościół katolicki występował przeciw tym zarządzeniom, które traktował jako ingerencję w swoją wewnętrzną autonomię. Nie dopuszczał do otwierania seminariów duchownych pod kontrolą państwową, zaangażował się silnie w **działalność społeczną** a nawet **polityczną**, czego do tej pory unikał, a wystąpienia na kazaniach często kończyły się dotkliwymi karami finansowymi, a nawet banicją duszpasterzy. Nie wszystkie zagrożenia wskazywane przez Kościół katolicki okazały się jednak uzasadnione. To dotyczyło m.in. ślubów cywilnych. Biskup **Jerzy Kopp** ostrzegał o zagrożeniu moralnym, mogącym być efektem ich wprowadzenia od 1875 roku. Obawy te na Górnym Śląsku okazały się płonne. Wyłączne Śluby przed urzędami stanu cywilnego na wsiach górnośląskich były rzadkością, a w parafiach miejskich, jakoby najbardziej zagrożonych laicyzacją, w **górnos Śląskim okręgu przemysłowym** nie przekraczały 1-2%.

2. Konflikt narodowościowy

Na **pruskim Górnym Śląsku** (w ówczesnej rejencji opolskiej) kulturkampf, oprócz swojego antykatolickiego wymiaru, stał się podstawą do rozpętania jednocześnie konfliktu narodowościowego. Co prawda, katolicka na tym obszarze była większość ludności (ponad 90%), niezależnie od przynależności narodowościowej i etnicznej, ale proniemiecki charakter większości ustaw zadecydował o utożsamieniu kulturkampfu z coraz silniejszymi w Niemczech tendencjami nacjonalistycznymi. 20 września 1872 roku w **rejencji opolskiej** nakazano wprowadzenie języka niemieckiego jako obowiązkowego języka nauczania we wszystkich typach szkół i na wszystkich lekcjach, za wyjątkiem religii. Było to wstępem do uznania w 1876 roku języka niemieckiego jako jedyne języka urzędowego w państwie pruskim. W wielu parafiach przygotowania do przyjmowania sakramentów prowadzono od tej pory w języku polskim tylko na plebaniach (nauka katechizmu i historii biblijnej prowadzona była w szkole jednak już od tej pory stale po niemiecku). Po zakończeniu ostrej fazy walki z Kościołem katolickim w 1890 roku dodatkowym czynnikiem łączącym kwestię narodowościową z wyznaniową stała się kontrowersyjna decyzja biskupa wrocławskiego Jerzego Koppa, by dzieci do I komunii przygotowywać do I komunii po polsku lub niemiecku nie na podstawie decyzji rodziców, lecz proboszcza (nawet przy słabej znajomości języka niemieckiego zalecano przygotowanie do przyjęcia tego sakramentu po niemiecku). Podzieliło to zarówno wiernych, jak i **duchowieństwo górnośląskie**, do tej pory dość jednolite w oporze przeciwko

działaniami państwa niemieckiego. Z tego powodu doszło do jego krytyki na Śląsku Austriackim, oskarżano go bowiem o hamowanie ruchu polskiego na Górnym Śląsku i sprzyjanie Rzeszy Niemieckiej³.

3. Ruch polityczny

Kulturkampf na Górnym Śląsku przyczynił się do ukształtowania się w drugiej połowie XIX wieku politycznego katolicyzmu. Jego ówczesnym przywódcą został **Franz Ballestrem** – górnośląski magnat przemysłowy i jednocześnie jeden z czołowych przywódców obok **Ludwika Windthorsta** katolickiej **Partii Centrum** na szczeblu ogólnoniemieckim. Partia ta w 12 **górnośląskich okręgach wyborczych** do **Reichstagu** uzyskiwała do początku XX wieku stale zdecydowaną większość mandatów (w latach 1874-1903 Centrum uzyskiwało stale 10-12 mandatów).

Utożsamienie sprawy narodowej z religijną dało podstawę do powstania jednocześnie w oparciu o struktury Centrum polskiego obozu politycznego, kształtującego się wokół czasopisma „**Katolik**”. Jego długoletnim redaktorem i wydawcą został **Karol Miarka**, a potem przejął tę funkcję **Adam Napieralski**. Obydwaj wspierali chadecki program polityczny, jednocześnie podkreślając konieczność obrony językowej i kulturowej **autonomii Górnego Śląska** w państwie niemieckim.

PRZYPISY (prosimy o przypisy dolne)

¹ M. Borutta, *Antikatholizismus. Deutschland und Italien im Zeitalter der europäischen Kulturkämpfe* [Antykatolicyzm. Niemcy i Włochy w okresie europejskiej walki o kulturę], Göttingen 2011, s.21.

² Henryk, z *Bożego Zmiłowania i z Łaski Apostolskiej Stolicy Ksiączę-Biskup Wrocławski [...] zasyła swoim ukochanym Kapłanom i Wiernym pozdrowienie i Błogosławieństwo od Pana,* Wrocław 1873, <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?from=publication> (30.08.2012).

³ J. Gruchała, *Koło Polskie w austriackiej Radzie Państwa wobec kwestii czeskiej i Śląska Cieszyńskiego (1879-1889)*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1982, s.123-124.

BIBLIOGRAFIA

- Borutta M., *Antikatholizismus. Deutschland und Italien im Zeitalter der europäischen Kulturkämpfe* [Antykatolicyzm. Niemcy i Włochy w okresie europejskiej walki o kulturę], Göttingen 2011.
- Gruchała J., *Koło Polskie w austriackiej Radzie Państwa wobec kwestii czeskiej i Śląska Cieszyńskiego (1879-1889)*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1982, s.123-124.
- Krasuski J., *Kulturkampf*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 2007.
- Krasuski J., *Polska i Niemcy. Dzieje wzajemnych stosunków politycznych (do 1932 roku)*, Warszawa 1989.
- Pater M., *Centrum a ruch polski na Górnym Śląsku (1879-1893)*, Katowice 1971.

ZOBACZ TEŻ (tutaj znajdują się odnośniki do już istniejących haseł EWoŚ):

- Centrum
- Ruch polski na Górnym Śląsku w XIX wieku

ŹRÓDŁA DOSTĘPNE ELEKTRONICZNIE

- Verhandlungen des Deutschen Reichstags,
<http://reichstagsprotokolle.de/rtblauf.html>

CZĘŚĆ INFORMACYJNA DO EDYCJI

- materiał ikonograficzny:
- nazwa dyscypliny: ARCHEOLOGIA I HISTORIA

Więcej przykładów gotowych haseł na stronie EWoŚ.

Link do Encyklopedii Województwa Śląskiego

http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/Strona_g%C5%82%C3%B3wna

Link do hasła wzorcowego

http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/Rejencja_opolska

Dodatkowe przykłady zapisu bibliografii:

Staszewski J., *Kaliski wysiłek zbrojny 1806–1813*, Kalisz 1931, s. 9.

Winkler H. A., *Długa droga na zachód. Dzieje Niemiec 1806–1933*, Wrocław 2007, t. 1, s. 71–76.

Nawrot D., *Zdobycie twierdzy częstochowskiej i wybuch powstania na Nowym Śląsku w 1806 i 1807 roku*, w: *Częstochowskie Teki Historyczne*, red. N. Morawiec, R. W. Szwed, M. Trąbski, Częstochowa 2012, s. 77–101.

Jonca K., *Relacje francuskich i bawarskich dowódców o potyczce pod Strugą-Szczawienkiem (15 maja 1807 r.)*, „*Studia Śląskie*”, R. 34 (1979), s. 145–146.

Willaume J., *Rozgraniczenie Księstwa Warszawskiego z Prusami*, „*Przegląd Zachodni*” 1951, nr 3/4, s. 477.

Archiwum Państwowe w Katowicach [dalej: AP Katowice], zespół 12/384 Archiwum Książąt Hohenlohe-Ingelfingen z Koszęcina [dalej: Hohenlohe Kosz];

AP Katowice, Hohenlohe Kosz, sygn. 9372–9375.

AP Katowice, Hohenlohe Kosz, sygn. 9066, k. 126 – list Adolfa księcia zu Hohenlohe-Ingelfingen z 25 III 1815 roku.

„Gazeta Krakowska”, 1 VII 1800, s. 639.

Wzór przypisów

J. Staszewski, *Kaliski wysiłek zbrojny 1806–1813*, Kalisz 1931, s. 9.

J. Staszewski, *Kaliski wysiłek...*, s. 9.

H. A. Winkler, *Długa droga na zachód. Dzieje Niemiec 1806–1933*, Wrocław 2007, t. 1, s. 71–76.

D. Nawrot, *Zdobycie twierdzy częstochowskiej i wybuch powstania na Nowym Śląsku w 1806 i 1807 roku*, w: *Częstochowskie Teki Historyczne*, red. N. Morawiec, R. W. Szwed, M. Trąbski, Częstochowa 2012, s. 77–101.

K. Jonca, *Relacje francuskich i bawarskich dowódców o potyczce pod Strugą-Szczawienkiem (15 maja 1807 r.)*, „Studia Śląskie”, R. 34 (1979), s. 145–146.

J. Willaume, *Rozgraniczenie Księstwa Warszawskiego z Prusami*, „Przegląd Zachodni” 1951, nr 3/4, s. 477.

Archiwum Państwowe w Katowicach [dalej: AP Katowice], zespół 12/384 Archiwum Książąt Hohenlohe-Ingelfingen z Koszęcina [dalej: Hohenlohe Kosz];

AP Katowice, Hohenlohe Kosz, sygn. 9372–9375.

AP Katowice, Hohenlohe Kosz, sygn. 9066, k. 126 – list Adolfa księcia zu Hohenlohe-Ingelfingen z 25 III 1815 roku.

„Gazeta Krakowska”, 1 VII 1800, s. 639